

Nr 164

Av herr **Wiklund**, om utredning angående häktades ställning och rätts-säkerhet.

Enligt rättegångsbalkens regler kan den som är misstänkt för brott av viss beskaffenhet häktas, om vissa förutsättningar — häktningsgrunder — föreligger. Häktning kan också i en del fall få tillgripas oavsett brottets beskaffenhet. Även den som misstänks för ett relativt obetydligt brott kan sålunda i vissa fall häktas. Häktningen är en processuell tvångsåtgärd, som beslutas av domstol. Anledningen till att vissa för brott misstänkta häktas är att man vill undvika att de fortsätter sin brottsliga verksamhet, att de undanröjer bevisning eller eljest försvårar brottsutredningen eller undandrar sig lagföring och straff.

Häktningen beslutas av domstol. För att undvika att en misstänkt hålls häktad under obegränsad tid finns vissa regler i rättegångsbalken. Enligt dessa regler skall åtal väckas snarast efter häktningen. Om åtal inte väckes inom två veckor efter häktningsbeslutet, skall rätten hålla ny häktningsförhandling och skall därvid tillse att brottsutredningen bedrivs så skyndsamt som möjligt.

I rättegångsbalken finnes vidare föreskrivet att den som är häktad snarast skall föras till allmänt häkte. Vad som i lagstiftningen avses med allmänt häkte är inte fullt klart. Emellertid torde därmed numera avses vid fångvårdsanstalt anordnad häktesavdelning, en del särskilda häktesavdelningar inom nyuppförda polishus — administrativt lydande under kriminalvårdsstyrelsen och betecknade som "allmänna häkten" — men däremot inte vanlig polisarrest eller annan sådan förvaringslokal. Uttryckligen framgår av lagtexten att militärt häkte inte är allmänt häkte.

I 24 kap. 22 § rättegångsbalken föreskrives vidare att rätten, åklagaren eller undersökningsledaren äger besluta att den häktade, sedan han överförs till häkte, skall för förhör eller annan åtgärd inställas på plats utom häktet.

Denna bestämmelse uttunnar huvudregeln till den häktades skydd att han efter häktningen inte längre skall vara i undersökningsledarens (polisens eller åklagarens) vård utan snarast skall överföras till allmänt häkte. Undersökningsledaren — oftast en polisman — eller åklagaren kan nämligen som omnämnts besluta att den häktade skall föras från häktet för förhör eller annan åtgärd. Detta medför att den häktade så att säga är utlämnad åt sin motpart, den som har att utreda och tala å brottet. Polisen och åklagaren kan, utan att inhämta bemyndigande av den instans som i rättssäkerhetens intresse har att besluta om häktningen, d. v. s. domstolen, när som helst återta sitt förfogande över den misstänkte, utan att vara underkastade några egentliga begränsningar i förfoganderätten. Som jämförelse må nämnas att den som är misstänkt för brott utan att därför vara häktad blott under vissa omständigheter får hämtas till förhör.

Enligt min mening vore det principiellt riktigt att förfogandet över den häktade skulle tillkomma den myndighet som har att besluta om häktning, d. v. s. domstol. Man borde alltså tillämpa principen att den häktade är "domarens fånge", ej polisens eller åklagarens.

Risker ur rättssäkerhetssynpunkt för den häktade finns så länge denne står till sin motparts fria disposition. Det vore ur denna synpunkt betydligt mera tillfredsställande, om den häktade fick föras från allmänt häkte blott om domstolen givit sitt medgivande därtill. En sådan anordning skulle möjligen kunna medföra att utredningsarbetet ställde sig något besvärligare för undersökningsledaren och åklagaren. I vissa för rättssäkerheten väsentliga frågor måste man emellertid självfallet acceptera ett något omständligare förfarande än vad som ur andra synpunkter vore naturligt. Så sker i andra sammanhang och så borde också kunna ske i detta fall. Det borde f. ö. inte erbjuda så stora svårigheter att konstruera ett system, som med behållande av rättssäkerhetsgarantierna ger möjligheter till en snabb och effektiv brottsutredning, t. ex. genom underhandsbeslut av domstolen om den häktades förflyttning vid behov därav, och som sålunda kunde fungera snabbt och smidigt.

Vissa andra förhållanden i samband med häktning förtjänar också att granskas närmare. Jag syftar t. ex. på den långa tid som den misstänkte i en del fall hålles i häkte, i avbidan på rättspsykiatrisk undersökning eller av andra skäl, oaktat rättegångsbalkens principiella 14-dagarsregel. Detta är djupt otillfredsställande, så mycket mer som det i dessa fall inte sällan förekommer att den misstänkte efter en lång häktningstid dömes till ett frihetsstraff, som understiger den tid vederbörande hållits häktad, eller t. o. m. blott till ett bötesstraff.

Den långa häktningstiden framstår också som otillfredsställande mot bakgrunden av att vård i mera egentlig mening inte är tillförsäkrad den häktade under häktningstiden. Häktningens syfte är ju, såsom ovan nämnts, att förhindra den misstänkte att vidta vissa åtgärder, inte att bereda honom kriminalvård.

I lagen om behandling av häktade och anhållna finns bestämmelser som beskriver hur den häktade skall behandlas. Grundtanken är att den häktade skall behandlas hänsynsfullt och inte underkastas andra inskränkningar i sin frihet än som påkallas av ändamålet med häktningen eller av ordning och säkerhet. Detta är självfallet väsentligt ur rättssäkerhetssynpunkt. Det framstår emellertid som otillfredsställande att en för brott misstänkt på detta sätt kan för långt tid berövas sin frihet utan att erhålla den vård och bli föremål för de rehabiliterande åtgärder som han har rätt till, om han dömts till frihetsberövande i kriminalvårdens regi. Alternativ är antingen kort häktningstid eller — om man tvingas acceptera en lång häktningstid — att den häktade kan bli föremål för rehabiliterande åtgärder inom häktningsinstitutets ram. Påfrestningarna för den häktade är ofta större än för den dömde på grund av det plötsligt insättande frihetsberövandet, ovissheten om framtiden och de skador hans ansende kan tillfogas redan på grund av häktningen — med i en del fall kanske avsked från

arbete eller uppsägning från bostad som följd, ekonomiska förluster etc. Både han och hans anhöriga är därför ofta i starkt behov av socialt stödjande åtgärder, som nu inte på ett organiserat sätt står till förfogande eller i varje fall ofta inte beaktas.

De av mig i motionen omnämnda omständigheterna motiverar att en utredning angående de häktades ställning tillsättes. Denna utredning bör bl. a. ta upp möjligheterna att överföra rätten att förfoga över en häktad från polis- och åklagarmyndighet till domstol. Vidare bör frågan om åtgärder för att begränsa häktningstidens längd övervägas. Frågan om åtgärder för att åstadkomma en mer vårdbetonad häktningsform, i synnerhet vid häktningar av längre varaktighet, synes också böra övervägas. Även andra i samband med häktningsinstitutet stående frågor torde böra bli föremål för prövning, t. ex. frågan om skydd mot s. k. publicitetsskador, särskilt i tveksamma fall, och bättre garanti för att den häktade betraktas som oskyldig så länge han inte dömts.

Med hänvisning till det anförda hemställes,

att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning angående de häktades ställning och rättssäkerhet i enlighet med i motionen anförda riktlinjer.

Stockholm den 21 januari 1966

Daniel Wiklund
